

OPINTOSOSIAALISTEN ETUUKSIEN MERKITYS OPISKELIJOIDEN KOKEMANA

Sirpa Pirinen

Ammatillisen opettajankoulutuksen
kehittämishanke
Marraskuu 2012
Ammatillinen opettajakorkeakoulu
Tampereen ammattikorkeakoulu

TIIVISTELMÄ

Tampereen ammattikorkeakoulu
Ammatillinen opettajakorkeakoulu

Pirinen, Sirpa
Opintososiaalisten etuuksien merkitys opiskelijoiden kokemana.

Opettajankoulutuksen kehittämishanke 30 sivua + 3 liitesivua
Marraskuu 2012

Kehittämishankkeeni tarkoituksena oli selvittää, millaisen merkityksen opiskelijat antavat opintoetuuksille ja millainen vaikutus etuuksilla on nykypäivänä opiskelijoiden elämään opintojen etenemisen ja opintojen rahoittamisen kannalta. Tarkoituksena oli myös tuoda esille, miten opiskelijat olivat kokeneet opintososiaalisten etuuksien hakemisprosessin ja millaisia kehittämisehdotuksia heillä oli liittyen opintoetuuksista tiedottamiseen, hakemiseen ja lainsäädäntöön. Halusin saada myös oppilaitoksen äänen kuuluviin ja tuoda esille opinto-ohjaajan kokemuksia siitä, miten opintoa tukevien opintososiaalisten etuuksien hakemisprosessi, etuuksien saaminen ja opiskelijoiden työssäkäynti vaikuttavat oppilaitoksen arkeen ja opintojen etenemiseen.

Kehittämishankkeen tulosten mukaan sekä opiskelijat (N=13), että opinto-ohjaaja arvioivat opintososiaalisista etuuksista olevan tarjolla paljon tietoa Kelan nettisivujen kautta. Itselle tärkeän tiedon löytäminen koettiin kuitenkin hyvin haasteelliseksi. Opintoetuuksiin liittyvät asiat eivät ole tunnetasolla merkityksellisiä, mutta kehittämishankkeen antaman kokonaiskuvan mukaan työssäkäynti oli opiskelijoille merkityksellisempää, kuin opintososiaalisten etuuksien saaminen. Opiskelijat pitivät työssäkäyntiä normaaliin opiskelijan elämään kuuluvana asiana, joka innostaa ja antaa vaihtelua arkeen, vaikka tekee välillä arjesta raskasta. Opintotukilakiin opiskelijat toivoivat pikaisia uudistuksia, ennen kaikkea 16 – 20 -vuotiaiden osalle. Tiedotuksen suhteen Kelan odotettiin olevan paljon nykyistä näkyvämpi ja aktiivisempi toimija. Oppilaitosten ja Kelan näkyvämpää yhteistyötä kaivattiin tiedottamisessa varsinkin opiskelujen alkuvaiheessa. Kelan asiantuntijan odotettiin jalkautuvan oppilaitoksiin jakamaan tietoa. Oppilaitoksen edunkin katsottiin olevan se, että opintojen alussa opinto-ohjaaja voisi keskittyä ohjaamaan opintojen alkua, ja Kela hoitaisi opintososiaalisten etuuksien liittyvät asiat. Kehittämishankkeen tulosten valossa on merkittävää se, että nuoret opiskelijat kaipasivat ihmistä ja vuorovaikutteista palvelua, ei pelkkää sähköistä palvelua.

Asiasanat: opintososiaaliset etuudet, opintotuki

SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	4
2	AMMATILLINEN KOULUTUS JA OPINTOJEN TUKEMINEN.....	5
	2.1 Lainsäädännöllistä taustaa.....	5
	2.2 Opintososiaaliset etuudet.....	7
3	OPISKELIJOIDEN TYÖSSÄKÄYNTI.....	11
4	KEHITTÄMISHANKKEEN TOTEUTTAMINEN.....	15
5	OPISKELIJOIDEN NÄKEMYKSIÄ.....	18
	5.1 Tiedonsaanti opintoetuuksista.....	18
	5.2 Opintososiaalsiin etuuksiin liittyvät odotukset.....	19
	5.3 Työskentely opintojen aikana.....	21
	5.4 Opiskelijoiden kehitysehdotuksia.....	24
6	JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA.....	26
	LÄHTEET.....	28

1 JOHDANTO

Suomalainen koulutuspolitiikka on ajan saatossa uudistunut vahvasti aina kunkin aikakauden mukana. Yhteiskunta tukee opiskelijoita erilaisten opintososiaalisten etuuksien avulla, niin että jokaisella on mahdollisuus kouluttautua. Maamme sivistyksellisiin oikeuksiin kuuluu edelleen jokaisen Suomessa asuvan mahdollisuus saada kykyjensä ja tarpeidensa mukaista koulutusta varallisuusasteesta riippumatta. Koulutuspolitiikan ja siihen liittyvän lainsäädännön periaatteista päättää eduskunta. Valtioneuvosto ja opetus- ja kulttuuriministeriö vastaavat koulutuspolitiikan suunnittelusta ja toimeenpanosta. Koulutuspoliittisen rahoitusjärjestelmän yksi tärkeä tavoite on, että opiskelijat saisivat nopeasti ja tehokkaasti opinnot päätökseen ja siirtyisivät työelämään. (Koulutuspolitiikka.)

Kehittämishankkeenäni tarkoituksena on selvittää, millaisen merkityksen opiskelijat antavat opintoetuuksille ja millainen vaikutus etuuksilla on nykypäivänä opiskelijoiden elämään opintojen etenemisen ja opintojen rahoittamisen kannalta. Tarkoituksena on myös selvittää, miten opiskelijat ovat kokeneet opintososiaalisten etuuksien hakemisprosessin ja millaisia kehittämisehdotuksia opiskelijoilla on liittyen opintoetuuksista tiedottamiseen, hakemiseen ja lainsäädäntöön.

Kehittämishankkeen taustatietona tuon esille nykyisiä Kelan maksamia opintososiaalisia etuuksia. Nostan esille myös joitakin opiskelua ja opintojen rahoitusta koskevia tutkimuksia, jotka tuovat esille tämän päivän opiskelijan taloudellista arkea. Opiskelijoiden kokemuksia olen kerännyt kyselyn avulla toisen asteen ammatillisen koulutuksen opiskelijoilta. Opinto-ohjaajalle tehdyn kyselyn kautta tuon esille myös oppilaitoksen näkökulmaa siitä, mikä merkitys opintoetuuksilla on opintojen sujuvuuteen.

2 AMMATILLINEN KOULUTUS JA OPINTOJEN TUKEMINEN

2.1 Lainsäädännöllistä taustaa

Ammatillista koulutusta määritetään ammatillista koulutusta koskevassa laissa (Laki ammatillisesta koulutuksesta 630/1998). Lain tarkoitus on taata koko väestön ammatillinen osaaminen ja mahdollisuudet ammatilliseen kehittymiseen. Lisäksi tarkoitus on kehittää työelämää ja vastata sen osaamistarpeita. Ammatillisen koulutuksen etukäteissuunnittelun päätarkoitus on edistää työllisyyttä.

Ammatillisesta koulutuksesta vastaa opetus- ja kulttuuriministeriössä koulutuspolitiikan osaston ammatillisen koulutuksen vastuualue. Koulutusjärjestelmäsämme ammatilliseen koulutukseen kuuluvat ammatillinen peruskoulutus ja lisä- ja täydennyskoulutus. Sekä työelämään siirtyvät nuoret, että työelämässä jo olevat aikuiset voivat opiskella ammatillisen perustutkinnon ja tarvittaessa eri ammattialoille tarjolla olevat täydennyskoulutukset. Ammatillisen peruskoulutuksen tutkinnot on suunniteltu työelämän tarpeisiin ja koulutusta järjestetään valtakunnan tasolla kaikilla koulutusaloilla. Valtioneuvoston, vuosille 2007 – 2012 hyväksymän koulutuksen kehittämissuunnitelman mukaan koulutuksen painopisteitä ovat muun muassa koulutuksen laadun, työelämävastaavuuden kehittäminen ja sitä kautta ammatillisen osaamisen vahvistaminen. Lisäksi nykyiseen aikakauteemme liittyvä ammatillisen koulutuksen tehokkuuden lisääminen kuuluu myös kehittämissuunnitelmaan yhtenä osa-alueena. (Ammatillinen koulutus ja sen kehittäminen.)

Vuonna 2009 ammatillisen peruskoulutuksen aloitti yhteensä noin 70 000 opiskelijaa. Tutkintoja suoritettiin samana vuonna noin 43 000 kappaletta. Ammatillisen peruskoulutuksen vuosiopiskelijamäärä on vuonna 2009 ollut tutkintotavoitteisissa koulutuksissa 151 000 opiskelijaa. Näiden lisäksi ammattistartissa, maahanmuuttajille ja erityisryhmille suunnatuissa valmistavissa koulutuksissa on opiskellut noin 6000 opiskelijaa. (Ammatillinen koulutus ja sen kehittäminen.)

Opintotukilaki (Opintotukilaki 1994/65) määrittää Eduskunnan päätöksen mukaisesti, että opintotukeen on oikeus, jos harjoittaa Suomessa oppivelvollisuus-

den jälkeen päätoimisia opintoja. Opintojen tulee kestää vähintään kaksi kuu-
kautta. Opintotukilain mukaisia etuuksia ovat opintoraha, asumislisä ja opinto-
lainan valtiontakaus. Opintotukea koskeva asetus (Opintotukiasetus
8.4.1994/260) määrittää tarkemmin opintoetuuksien saamisen edellytyksiä.
Asetus tarkentaa opintoetuuksien saamista esimerkiksi määrittämällä opintojen
riittävää edistymistä. Lisäksi asetuksella tarkennetaan etuuksien hakemiseen,
myöntämiseen, maksamiseen ja muutoksenhakuun liittyviä käytännön asioita.

Etuuksien käsittelyn periaatteita säännellään perustuslaissa ja hallintolaissa.
Perustuslain 21 § 1 momentin mukaan jokaisella kansalaisella on oikeus siihen,
että hänen asiansa käsitellään toimivaltaisen viranomaisen taholta asianmukai-
sesti ja ilman aiheetonta viivytystä. Asiakkaalla tulee aina olla oikeus laaduk-
kaaseen palveluun ja hän voi odottaa hyvän hallintotavan mukaista asioiden
käsittelyä. (Mäenpää 2008, 129.) Hallintolaki on kokonaisuudessaan hyvin laaja
ja turvaa kokonaisvaltaisesti esimerkiksi Kelan asiakkaan oikeuksia ja niiden
toteutumista (Hallintolain soveltaminen etuusasioissa, 2). Nostan hallintolaista
tähän yhteyteen tarkasteltavaksi ainoastaan etuuksien neuvontaa koskevan
hallintolain kohdan, sillä se liittyy oleellisesti opiskelijoiden opintotukiasiointiin.
Jätän muut hallintolain kohdat täysin huomiotta tässä yhteydessä.

Hallintolain 8 §:ssä muistutetaan neuvontavelvollisuudesta. Asiakkaalle tulee
antaa riittävästi tietoa niistä etuuksista, joita hänellä on asiointihetken elämänti-
lanteessa oikeus hakea ja saada. Myös hakemisen ja asian etenemisen vai-
heista tulee antaa asiakkaalle riittävät tiedot. Neuvonnan tulee olla asiakkaalle
maksutonta. Hallintolaki velvoittaa Kelaa antamaan neuvontaa kokonaisvaltai-
sesti, aktiivisesti, yksilöllisesti ja vuorovaikutteisesti, niin että asiakas saa tietoa
etuuksien sisällöstä. Asiakkaalle on myös oma-aloitteisesti kerrottava asioiden
sisältöjä niin, että hän pystyy tekemään ratkaisun etuuden hakemisesta. Asiak-
kaan tulee saada tarvittaessa tiedot myös mahdollisesta epäedullisesta ratkai-
susta, jotta hänelle ei synny perusteettomia odotuksia. Kaiken kaikkiaan asia-
kasta tulee aktiivisesti neuvoa kaikissa asian käsittelyvaiheissa ja varmistua
siitä, että asiakkaalle on muodostunut oikea käsitys asiasta. (Hallintolain sovel-
taminen etuusasioissa, 10 – 12.)

Jaakonsaari (2009, 63 – 64) on opinnäytetyössään tarkastellut hyvää hallintotapaa ja sen merkitystä opintotukiasioinnissa. Erityisesti tarkastelussa on ollut opintotukilautakuntien opintoetuuksia koskeva työ. Opiskelijalle merkityksellistä on opintotukiasian viivytyksetön käsittely, sillä opintotuen maksaminen oikea-aikaisesti, ja oikean suuruisena on opiskelijan toimeentulon kannalta tärkeää. Opiskelijan näkökulmasta Jaakonsaari nostaa esille myös toisen tärkeän etuus-käsittelyä koskevan seikan, neuvonnan. Opiskelijan tulee voida luottaa siihen, että hän saa oikeasisältöistä, asianmukaista ja riittävää neuvontaa. Neuvonta voi olla menettelyllistä neuvontaa liittyen opintotuen hakemiseen tai sisällöllistä neuvontaa, joka liittyy opintotukilainsäädännön soveltamiseen.

2.2 Opintososiaaliset etuudet

Opintososiaaliset etuudet ovat opintoetuuksia, joita esimerkiksi Kela maksaa opiskelijoille. Muita opintoetuuksien maksaja- ja toimeenpanotahoja ovat muun muassa vakuutusyhtiöt ja yliopistojen opintotukilautakunnat. Lisäksi esimerkiksi Kela maksaa joissain tapauksissa kuntoutusvaroista opiskelijalle kuntoutusrahaa. Tarkastelen tässä yhteydessä yleisellä tasolla ainoastaan Kelan maksamia opintososiaalisia etuuksia, sillä katson niiden liittyvä yleensä oleellisesti toisen asteen opiskelijoiden opintojen rahoittamiseen. Etuuksien tarkoitus on turvata peruskoulun jälkeen opiskelun aikaista toimeentuloa. Joiltain osin opintotukilainsäädännössä katsotaan, että opiskelijan toimeentulon turvaaminen on ainakin osittain vanhempien vastuulla vielä opiskelijan ollessa täysi-ikäinen. (Opiskelijan tuet.)

Kelan toimeenpaneman opintotuen osia ovat **opintoraha, asumislisä ja opintolainan valtion takaus**. Opintotuen myöntää Kela yhteistyössä oppilaitosten kanssa. Tukea myönnetään peruskoulun jälkeen käytäviin päätoimisiin opintoihin. Yleinen opintotuen saamisen edellytys on opinnoissa edistyminen ja taloudellisen tuen tarve. Opintotukea voi saada muun muassa lukion oppimäärän suorittamiseen, ammatilliseen peruskoulutukseen, korkeakoulututkinnon suorittamiseen ja lisäopintoihin, jotka tähtäävät ammatilliseen virkakelpoisuuteen. Lisäksi eri säännöksin voi olla opintotukioikeus myös opiskeluun kansanopistossa tai ulkomailla suoritettaviin opintoihin. Tuki aika on rajoitettu ja vaihtelee eri

oppilaitostasolla. Periaatteena on, että opintotuen määrä riippuu opiskelijan iästä, asumismuodosta, koulutusasteesta sekä tuloista. Korkeakouluopiskelijalla vaikuttavat pääsääntöisesti vain omat tulot, mutta muissa oppilaitoksissa tiettyyn ikään saakka vaikuttavat myös vanhempien tulot. (Opintotuki.)

Kelan, www.kela.fi-nettisivujen mukaan **opintorahan** myöntämisen edellytykset ovat samat kuin koko opintotuessa yleensä. Opintoraha on verollista tuloa. Opintorahaan on oikeus sen jälkeen, kun täyttää 17 vuotta. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että opintorahaoikeus alkaa seuraavan kuukauden alusta, kun henkilö täyttää 17 vuotta. Opintorahaa voi saada opiskelukuukausilta. Kesäkuukausilta voi saada opintotukea vain jos opiskelee päätoimisesti.

Asumislisä on avustus, joka on verotonta tuloa. Opiskelija voi saada opintotuen asumislisää, jos hän asuu vuokra-, asumisoikeus- tai osaomistusasunnossa. Asumislisä myönnetään opiskeluajan asuntoon ja asumislisää maksetaan vain opiskelukuukausien ajalta, samoin kuin opintorahaa. Kesäajalta asumislisää saa vain, jos opiskelee kesällä ja saa siihen myös opintorahaa. Asumislisää voi joissain tapauksissa saada myös alle 17-vuotias. (Asumislisä.)

Opintolainan valtion takaus tarkoittaa sitä, että valtio takaa opintoja varten pankista neuvotellun lainan. Pankin kanssa sovitaan lainaehdot ja lainaa ottaessa tulee huomioida, että se tulee aina maksaa takaisin. Valtion takaamaan lainan määrään vaikuttavat opiskelijan ikä ja oppilaitos jossa opiskellaan. Koska valtio kuitenkin takaa opintolainan, ei lainalle tarvita muuta vakuutta. Opintolainan valtion takaus on mahdollista saada, jos on oikeus opintorahaan. Kuitenkin myös alle 17 -vuotias tai ne, joilla ei ole oikeutta opintotukeen vanhempien tulojen takia voivat joissain tapauksissa saada opintolainan valtion takauksen. Maksuhäiriömerkinnät tai aiemmat opintolainan perinnät voivat kuitenkin evätä opintolainan valtion takauksen. (Opintolaina.)

Koulumatkatuen tarkoitus on korvata päivittäisten koulumatkojen kustannuksia. Koulumatkatukea voivat saada lukiossa, ammatillisessa oppilaitoksessa ja muissa erikseen määritellyissä oppilaitoksissa opiskelevat. Koulumatkatukeen on oikeus jos koulumatkan pituus ja kustannusten vähimmäismäärä kuukausit-

tain ylittyy. Koulumatkatukeen ei vaikuta ikä, omaisuus tai tulot. Koulumatkatuki on kulujen korvausta, joten se ei ole verollista tuloa. (Koulumatkatuki.)

Lahtisen (2010, 3) opintotuen historiaa ja tulevaisuutta valottavassa tutkimuksessa opintotukietuuksien historia alkaa vuodesta 1969. Valtio aloitti tuolloin opintolainojen takaamisen. Opintotukea koskevat etuudet ovat kehittyneet vuosikymmenten aikana valtion poliittisen aikakauden ja taloudellisen suhdanteen vaikutusten mukaisesti. Lahtisen mukaan suuri toisen asteen opintotuen uudistus koettiin vuonna 1994, jolloin koko toisen asteen opintotuen saamisen periaatteet uudistettiin. Opintorahan enimmäismäärä nousi, mutta samalla määritettiin, että vanhempien tulot vaikuttavat perheettömien alle 20 -vuotiaiden opintorahaan ja alle 18 -vuotiaiden asumislisään. Tutkimuksen mukaan opintotuen käyttöaste vuosina 2008 - 2009 oli ammatillisen koulutuksen puolella vain 41 %. Opintolainantakauksen käyttöaste oli samaan aikaan vain 12 %. (Lahtinen 2010, 5 ja 13.)

Paldanius ja Rasmussen (2008, 57) ovat tutkineet yhtenä tutkimuksensa osana alueena sitä, onko nykyinen opintotukijärjestelmä opiskelijoiden mielestä riittävä kattamaan opintojen aikaisen toimeentulon. Tutkimustulosten mukaan vain 15 % yli seitsemästä sadasta vastaajasta piti nykyistä opintotukijärjestelmää riittävän hyvänä. Lehtinen (2012, 25 – 26) on saanut samanlaisia tuloksia tutkiessaan opintonsa keskeyttäneitä nuoria, joista piti tulla röntgenhoitajia. Taloudellinen tilanne on ollut heillä merkittävä syy opiskelun lopettamiseen. Liian pieni opintotuki on ajanut opiskelijat hankkimaan muita tulonlähteitä ja opiskelemaan opintojen ohessa. Työssäkäynnin ja opiskelun aikataulujen yhteensovittaminen on ollut monelle niin vaikeaa, että ratkaisu ongelmaan on tehty lopettamalla opiskelut.

Kelan käytännön toiminnasta on tehty vuosina 2000, 2002 ja 2003 sidosryhmille ja asiakkaille kohdistetut haastattelututkimukset, jotka antavat vastausta siihen, miten asiakkaat ja yhteistyökumppanit kokevat Kelan toiminnan. Hellstenin (2004, 8 - 10) tekemässä tutkimusten koosteessa tulee esille asiakkaan luonnehdintoja Kelasta. Niiden mukaan Kelan tiedottaminen koetaan puutteellisena. Kansalaisista 91 % ja sidosryhmistä 89 % oli sitä mieltä, että Kelan pitäisi tehokkaammin ja avoimemmin tiedottaa etuuksista, joihin kansalaisilla on oikeus.

Toisaalta Hellstenin (2004) kokoama selvitys osoittaa, että Kelan imago on parantunut vuosien varrella ja kielteiset mielikuvat ovat vähentyneet. Vuonna 2000 vain 68 % vastaajista oli sitä mieltä, että Kelan on onnistunut toimintansa tunnetuksi tekemisessä. Vuonna 2003 prosentti oli noussut 84 %. Asiakaslähtöisenä toimintaa piti vuonna 2003 kuitenkin vain 62 % vastaajista, ja tiedotusta piti avoimena ja ymmärrettävänä vain 61 %. Kuitenkin vastaajista 87 % mielsi Kelan turvaverkoksi, joka pitää huolta, etteivät ihmiset joutuisi taloudellisesti heitteille.

Tyytyväisimpiä Kelan toimintaan ovat vuonna 2003 olleet vanhimmat ikäluokat ja tyytymättömiä nuoret ikäluokat, 15 – 24 -vuotiaat. Puolet nuoren ikäluokan vastaajista oli opintoetuuksien saajia. Erityisesti peruseläketurvan, opintotuen ja lastenhoidon tuen määrän riittävyttä suurin osa kansalaisista epäili eniten. (Hellsten 2004, 13 – 15.)

3 OPISKELIJOIDEN TYÖSSÄKÄYNTI

Olkinuora (2009, 3, 28) on tutkinut nuorten omaa näkemystä tulevaisuudesta. Nuoret odottavat, että opiskelu olisi käytännönläheistä. Nuoret tuntevat epävarmuutta tulevaisuudesta, koska työnsaanti, valmistuminen ja jatkokoulutus mietityttävät raha-asioiden lisäksi. Opiskelun ohella moni tekee töitä ja toivoo sitä kautta työllistyvänsä paremmin. Samalla opiskelu kärsii, sillä työssäkäynnin, opiskelun ja harrastusten yhteensovittaminen ei aina onnistu, vaan aiheuttaa väsymistä. Oppilaitosten listoille jää tilastojen mukaan yhä enemmän niitä, joiden valmistuminen ammattiin viivästyy. Olkinuora näkeekin yhtenä tulevaisuuden yhteiskunnan haasteena sen, miten opiskelijoita kannustetaan käytännönläheiseen oppimiseen, mutta kuitenkin varmistetaan, että opinnot tulee suoritettua loppuun.

Työ- ja elinkeinoministeriö (2012) on julkaissut tutkimuksen, jossa tarkastellaan työssäkäynnin vaikutuksia opiskeluaikaan ja myöhempään työllistymiseen. Tutkimuskohteena ovat olleet yliopisto-opiskelijat. Tulosten mukaan työssäkäyntiä pidetään investointina tulevaisuuteen ja työssä käynnillä taataan korkeampi kulustaso opiskelujen aikana. Opiskelujen aikaisella työssäkäynnillä nähdään tutkimuksen mukaan myös positiivinen yhteys siihen, että työllistyy heti opintojen jälkeen. Toisaalta ammattikorkeakoulu- ja yliopisto-opiskelijoilla työssäkäynti aiheuttaa tilastojen mukaan noin yhden vuoden viivästymisen valmistumisessa. (Opiskeluaikainen työssäkäynti ja sen vaikutukset 2012, 67 – 70.)

Työ ja elinkeinoministeriön tutkimuksen loppupäätelmässä todetaan, että opiskelijoiden työssäkäynti on yleistynyt huomattavasti viimeisen viidentoista vuoden aikana. Yritykset arvostavat opiskelijoiden joustavaa tapaa suhtautua työskentelyyn. Tutkimuksen mukaan koko opiskelujen ajan samanaikainen työssäkäynti on uhka ammattiin valmistumiselle ja opintojen päättämiseksi, eikä siitä ole välttämättä kokonaisuhyötyä työllistymisen kannalta. Kuitenkin kahden viimeisen opiskeluvuoden aikaan ajoittuva työssäkäynti lisää tilastojen mukaan työllistymismahdollisuutta opintojen jälkeen tuntuvasti. Suomen sosiaaliturvajärjestelmä antaa opiskelijoille myös liikkumavaraa niin, että työssäkäynti on mahdollista. Opiskelijoiden on myös helppoa seurata Kelan laskureiden avulla omaa

opintotukioikeutta ja palkkatulojen vaikutusta siihen. (Opiskeluaikainen työssäkäynti ja sen vaikutukset 2012, 80.)

Paldanius ja Rasmussen (2008 31 – 32) ovat selvittäneet laajassa yli 700 henkilön otoksen sisältävässä tutkimuksessaan ammattikorkeakouluopiskelijoiden työssä jaksamista, asumista, opiskelumotivaatiota ja taloudellista tilannetta. Tutkimuksen mukaan puolet opiskelijoista koki taloudellisen tilanteen opiskelun aikana huonoksi tai erittäin huonoksi. Sen sijaan asumistilanteen koki huonoksi tai erittäin huonoksi vain 4 % ja työssä jaksamisen 16 % vastanneista. Opiskelumotivaation puolestaan koki huonoksi tai erittäin huonoksi 25 % vastanneista. Opiskelijat kärsivät opintojen aikana niin sanotusta ”rahastressistä”, jonka vuoksi lähes puolet opiskelijoista käy työssä opiskelujen aikana. Opiskelijat käyvät työssä nimenomaan parantaakseen taloudellista tilannetta, vaikka työssäkäynnin koetaan häiritsevän opiskelua ja muita elämän osa-alueita. Työssäkäynnin vuoksi useimmat opiskelijat kokevat, etteivät haluaisi hakea opintolainaa. Kuitenkin tutkimukseen osallistuvista 40 % oli joutunut rahoittamaan opintoja lainarahalla. (Paldanius & Rasmussen 2008, 56 – 57.)

Marjamaa (2008, 18, 20 - 28) on tutkinut toisen asteen opiskelijoiden opintojen keskeyttämisen syitä Mikkelin ammattiopistossa. Tutkimuksessa on haastateltu opiskelun keskeyttäneitä opiskelijoita, oppilaitoksen oppilaanohjaajia ja käytetty hyväksi tietokantaa, johon opiskelija on antanut keskeyttämisen syyn. Suurin opiskelujen keskeyttämisen syy on epäonnistunut koulutusvalinta. Sekä opiskelijoiden, tilastojen ja opinto-ohjaajien antamat tulokset ovat yhtenevät. Taloudelliset syyt eivät Marjamaan tutkimuksessa nouse erityisesti esille. Etenkin tilastot ja opinto-ohjaajien näkemys on, että vain hyvin harva, noin 3 – 4 % keskeyttämisistä johtuu taloudellisesta tilanteesta. Opiskelijoista noin 11 % oli kuitenkin ilmoittanut keskeyttämisen syyksi taloudellisen tilanteen. Tutkimuksen mukaan taloudellisen tilanteen vuoksi opiskelut keskeyttäneitä suurin osa oli lopettanut opiskelut ja siirtynyt kokonaan työelämään.

Hämäläinen, Juutilainen ja Hellsten (2007, 88 - 92) ovat tutkineet toisen asteen opiskelijoiden opintojen aikana subjektiivisesti koettua taloudellista tilannetta. Ammatillisessa peruskoulutuksessa peruskoulun jälkeen opiskelevista 37,1 % kokee taloudellisen tilanteensa kohtalaisena. Toisaalta niitä, jotka kokevat talou-

tensa tilanteen huonoksi tai erittäin huonoksi on yhteensä 45 %. Erittäin hyväksi tai hyväksi taloudellisen tilanteen arvioi 17,9 % opiskelijoista. Heikoimmassa taloudellisessa asemassa ovat tutkimuksen mukaan itsenäisesti toisella paikkakunnalla asuvat nuoret. 16 – 25 -vuotiaat ammatillista peruskoulutusta käyvät nuoret ilmoittivat nettokuukausituloikseen 384 euroa kuukaudessa.

Toisen asteen opiskelijan opintojen aikaiseen taloudelliseen tukemiseen liittyy hyvin vahvasti ajatus siitä, että vanhemmat rahoittavat opiskelua. Opintotuen monimutkaisesta järjestelmästä johtuen monillakaan perheillä ei ole etukäteistietoa siitä, kuinka paljon nuori tulee opintotukea saamaan tai onko hänellä siihen ylipäättään oikeus. Opintotuen taso ei kuitenkaan tutkimuksen mukaan vaikuta juurikaan opiskelupäätöksiin tai halukkuuteen opiskella. Tutkimuksessa kävi ilmi, että kaikki nuoret eivät miellä vanhempien taloudelliseksi tueksi niin kutsuttua epäsuoraa tukea, joka voi olla esimerkiksi ruoan ja vaatteiden ostamista tai matkojen tai koulutarvikelaskujen maksamista. Tutkimuksen mukaan valtaosa opiskelevista nuorista saa huomattavaa taloudellista tukea vanhemmiltaan. Yleisesti ottaen nuoret ymmärtävät, että opiskelujen aikainen heikompi rahatilanne on ohimenevä ja väliaikainen tila, joka korjaantuu sen jälkeen, kun he pääsevät aloittamaan työt. Opiskelevat nuoret ovat myös valmiita muuttamaan kulutuskäyttäytymistä heikommassa rahatilanteessa. (Hämäläinen ym. 2007, 99 ja 102.)

Opiskelijoiden toimeentuloasiakkuudet ovat lisääntyneet merkittävästi. Ilmiön voi selittää opintorahan reaaliarvon lasku ja toisaalta se, että toisen asteen nuorilla opiskelijoilla ei ole 17 -vuotiaaksi maksettavan lapsilisän vuoksi opintotuki-oikeutta. (Hämäläinen, Juutilainen & Hellsten 2007, 82 – 102.) Toimeentulotuki on viimesijainen taloudellinen tukimuoto, jonka tarkoituksena on turvata henkilön tai perheen välttämätön toimeentulo. Jokaisella on oikeus saada toimeentulotukea, jos hän on tuen tarpeessa eikä ansiotyöllä, yrittäjätoiminnalla tai toimeentuloa turvaavien muiden etuuksien avulla pysty saamaan toimeentuloaan. Opiskelijakin voi tietyissä olosuhteissa saada opintoetuuksien lisäksi toimeentulotukea, jos hän opiskelee päätoimisesti eikä ole työttömyysturvalain mukaan työtön työnhakija. (Laki toimeentulotuesta.)

Koivisto (2007, 16) on tutkinut Hollolan kaupungin aikuissosiaalityön toimeentuloturva-asiakkuuden syitä. Toimeentulotukea hakevista 71 % on ilmoittanut toimeentuloturva-asiakkuuden syyksi työttömyyden. Toiseksi eniten, 39 % asiakkaista ilmoitti olevansa opiskelijoita. Sairaus oli syynä asiakkuudelle vain 17 % ja päihteet vain 3 % asiakastapauksista. Opiskelijoiden toimeentulotukiasiakkuus näyttäytyi tutkimuksessa (Koivisto 2007, 18 – 19, 22) erimittaisina toimeentulotuen pätkäasiakassuhteina. Yleisin asiakkuuden kesto oli kolmesta kuuteen kuukauteen. Erityisesti opiskelijat käyttivät toimeentulotukea kesäaika-
na, mikäli eivät ole onnistuneet samaan kesätyötä. Toinen ajanjakso, jolloin opiskelijat joutuivat turvautumaan toimeentulotukeen, oli opintojen alkaminen ja opintoetuuksien käsittelyn viivästyminen. Toimeentulotukea käytetään siis osittain paikkaamaan opiskelijoiden opintoetuuskäsittelyn viivästyistä.

4 KEHITTÄMISHANKKEEN TOTEUTTAMINEN

Yhteiskunnan muuttuessa opiskelijoiden arki on muuttunut. Opiskeluajan taloutta helpottamaan on nyt tarjolla opintososiaalista tukea enemmän kuin koskaan aiemmin. Tämän kehittämishankkeen tarkoitus on ollut selvittää miten opiskelijat kokevat opintososiaalisten etuuksien merkityksen opintojen aikana.

Tavoitteena on tuoda esille opiskelijoiden mielipiteitä, odotuksia ja kehittämis-ehdotuksia koskien opintososiaalisten etuuksien kehittämistä, viranomaisyhteistyötä ja oppilaitosten tiedottamista. Tarkoitus on saada myös oppilaitoksen ääni kuuluviin, ja tuoda esille oppilaitoksen näkemystä siitä, miten opintoa tukevien opintososiaalisten etuuksien hakemisprosessi, etuuksien saaminen ja opiskelijoiden työssäkäynti vaikuttavat oppilaitoksen arkeen ja opintojen etenemiseen.

Kehittämishankkeessani olen soveltanut teoriapohjan ja kyselylomakkeen (liite 1) laadinnassa laadullista tutkimuksen tekemisen perinnettä ja tapaustutkimuksen keinoja. Peuhkurin (2005, 291 – 295) mukaan teoria voi olla siinä hyvin monenlaisessa eri roolissa. Olen tutustunut aihetta koskeviin aiempiin tutkimuksiin ja vertailen teemojen avulla oman aineiston tuloksia myös aiheesta tehtyihin tutkimuksiin. Aineiston tarkastelu ei Tuomen ja Sarajärven (2002, 35) mukaan voi alkaa tyhjästä, vaan sen tulee perustua myös menneisyyden tarkasteluun ja siihen, miten asia ymmärretään ennestään.

Aluksi tarkoitukseni oli kerätä aineisto teemahaastattelua käyttäen. Kokeiluluonteisesti haastattelin yhtä ammattikorkeakouluopiskelijaa kolmen eri teeman kautta. Nauhoitin haastattelun ja kuuntelin sen muutamaan kertaan. Jo ennen litterointia totesin, että koko yhden opiskelijaryhmän haastattelu, haastattelujen litterointi ja tulosten analysointi on liian työläs tähän yhteyteen. Lisäksi haastattelutilanteessa on vaarana, että aiheesta tulee poikkeamia ja aikaa pelkästään haastattelujen tekemiseen menee todella paljon. Koehaastatteluaineisto ei ole mukana lopullisessa aineistossa, sillä myös kysymykset laajenivat, muuttivat muotoaan ja muuttuivat lähes täysin vielä koehaastattelun jälkeen.

Aineiston keräsin kyselylomakkeen (liite1) avulla. Kyselylomakkeen suunnittelin, niin, että saisin vastauksia kolmeen eri teemaan liittyen (tiedonsaanti opintoetuuksiin liittyen, odotusten täyttyminen opintoetuuksien osalta, työssäkäynti ja opiskelu). Lisäksi toivoin opiskelijoilta kehitysehdotuksia liittyen opintoetuuksista tiedottamiseen, hakemiseen ja päätösten antamiseen. Lomakkeen esiteltäsi 19 -vuotias toisen asteen opiskelija. Hänelle kysymys ”asumismuoto?” tuotti hankaluuksia, joten muutin kysymyksen asettelua, niin, että kysymyksessä numero neljä kysytään ”asuminen opintojen aikana”. Muutoin kysymyslomakkeeseen (liite 1) ei tullut muutoksia.

Aineisto on kerätty erään toisen asteen ammatillisen oppilaitoksen yhdeltä opiskelijaryhmältä, joka oli aloittanut toisen vuosikurssin syksyllä 2012. Hirsijärvi, Remes ja Sajavaara (2002, 152 – 153) esittävät, että pienestä joukosta on mahdollisuus saada yksityiskohtaista tietoa. Yleistyksiä kehittämishankkeen tulosten perusteella ei kuitenkaan voi tehdä.

Olin ollut aiemmin yhteydessä ryhmän opettajaan ja hän oli järjestänyt ryhmälle aamutunnin, jolloin he pystyivät vastaamaan kyselyyn häiriöttömästi luokkahuoneessa. Alustin aiheen kertomalla kehityshankkeeni aiheen ja jaoin kaksi sivua pitkät kysymyslomakkeet jokaiselle. Toin esille, että kyselyyn osallistuminen on täysin vapaaehtoista. Paikalle oli saapunut 13 henkilöä, jotka kaikki olivat naispuolisia. Olin mukana luokkahuoneessa ja näin ollen havainnoin kyselyyn vastaamistilannetta ja sen aiheuttamia tunteita. Peuhkurin (2005, 293) mukaan osallistuva havainnointi ja sen tulkinnat voivat tulla esille kirjoitetussa tekstissä. Kaikki paikalla olleet opiskelijat täyttivät ja palauttivat lomakkeet. Osa vastaajista oli kirjoittanut pitkäköjiä vastauksia, jotka jatkuivat vielä papereiden kääntöpuolellekin. Kyselyyn vastaamiseen meni ryhmältä aikaa keskimäärin puoli tuntia.

Opiskelijoille tehdyn kyselyn lisäksi lähetin sähköpostin kautta kysymyksiä samojen teemojen kautta (liite 2) oppilaitoksen opinto-ohjaajille ja sain tätä kautta asiaan myös oppilaitoksen näkökulmaa. Opiskelijoilta saatua aineistoa kertyi 26 sivua ja yhdeltä vastanneelta opinto-ohjaajalta saatua aineistoa yksi sivu.

Luin aineiston useaan kertaan ja kokosin vastanneiden opiskelijoiden esitiedoista koosteen. Sen jälkeen kokosin kysymyslomakkeiden vastaukset erillisille pa-

pereille teemojen mukaiseen järjestykseen. Viivasin lomakkeista myös pätkiä, joita tarkoitukseni on käyttää sitaatteina elävöittämään raportin tekstiä ja tuomaan esille vastaajien mielen maisemaa.

5 OPISKELIJOIDEN NÄKEMYKSIÄ

Toisen asteen opiskelijaryhmän kaikki kyselyyn vastanneista (N= 13) olivat naisia. Koulutustaustaltaan he jakautuivat siten, että lähes puolet opiskelijoista oli aloittanut opinnot suoraan peruskoulun jälkeen ja lopuilla oli joko ammatillinen tutkinto tai lukio-opinnot takanaan. Ikäjakaumaltaan vastaajaryhmä jakaantui niin, että 16 – 18 -vuotiaita oli lähes puolet joukosta ja 19 – 25 -vuotiaita oli yhtä vaille loput opiskelijoista. Yksi opiskelijoista oli iältään vanhempi. Opintojen aikainen asumismuoto ja elämäntilanne vaihtelivat hyvin paljon eri vastaajien kesken. Osa asui vuokralla yksin, osa oppilaitoksen asuntolassa, osa kotona tai omistusasunnossa ja osa avoliitossa tai vuokralla ystävän tai sisaruksen kanssa.

5.1 Tiedonsaanti opintoetuuksista

Vastaajista lähes kaikki olivat saaneet tietoa Kelan opintoetuuksista Kelan nettisivujen kautta. Lisäksi opintotukiasioista oli keskusteltu monessa perheessä vanhempien tai vanhempien sisarusten kanssa. Opintoetuksista koskevista odo- tuksista, etuusasian etenemisestä ja päätöksen saamisesta oli vaihdettu koke- muksia paljon myös ystävien kesken koulussa ja vapaa-ajalla. Vastauksissa tuli esille muun muassa seuraavanlaisia kuvauksia tiedon saamisesta:

”Kelan nettisivuilla on kaikki tieto, kun vain tietäisi mitä etsii, olisi aikaa ja hermoja etsiä sieltä.”

”Oikeaa tietoa on tosi vaikea löytää...”

”Koulussa ei ole ketään, joka osaisi auttaa opintukiasioissa. Käs- ketään vaan katsoa netistä.”

”Kelan toimistossa asioidessa olisin halunnut asiat selviksi, mutta ei se onnistunut.”

”Sillisalaattia. Niin paljon tietoa, että siihen hukkuu...”

Tietoa etuusasioista nähtiin olevan paljon tarjolla. Toisaalta monissa vastauk- sissa tuli esille, että asiat ovat hankalasti kirjoitettu ja lainsäädäntöä on vaikea ymmärtää. Joissakin vastauksissa peräänkuulutettiin Kelan neuvontavastuuta.

Vastauksista pystyi päättelemään, että Kelan hallintolain mukainen aktiivinen neuvonta, tiedonantovelvollisuus eivät olleet kaikilta osin täyttyneet. Opiskelijoilla on usein tunne, että omaan tilanteeseen ei ole myöskään helppoa löytää tietoa nettisivujen etuusviidakosta. Toisaalta muutama opiskelija näki asiat myös, niin että on itse oltava aktiivinen jos aikoo saada tietoa:

”Itsestä on kiinni asioiden hoito, tietoa ja apuakin kyllä löytyy, jos suun osaa avata..”

”Eri paikoista kun selvittää, niin kyllä saa apua, jos ei tukiasioista itse ymmärrä.”

Oppilaitoksen opinto-ohjaajan käsitykset opintoetuuksista ja tiedonsaannista olivat yhtenevät opiskelijoiden kanssa. Tietoa on paljon tarjolla, mutta tiettyyn yksilön tilanteeseen liittyvää tietoa on vaikea hahmottaa esimerkiksi Kelan nettisivuilta, jos ei ole asiantuntija. Oppilaitoksesta ohjataankin oppilaita hoitamaan asiaansa aktiivisesti Kelan toimistoon. Viranomaisyhteistyötä ja Kelan opintotuen asiantuntijoiden jalkautumista oppilaitoksiin oppilaanohjaaja piti hyvin toivotavana.

5.2 Opintososiaalisiin etuuksiin liittyvät odotukset

Muutamaa vastaajaa lukuun ottamatta opiskelijat ilmoittivat saavansa jotain opintotuen lajia Kelalta ainakin osan vuotta. Opintotuen lisäksi vastauksissa tuli esille myös Kelan ja vakuutusyhtiön maksama kuntoutusraha yhtenä opintojen rahoitusvaihtoehtona. Suurimmalle osalle maksettiin asumistukea, ja huomattavasti vähemmän oli opintorahan saajia. Vastauksista tuli myös ilmi, että opiskelijat laskevat vuosityötulorajojaan ja peruvat etuuksien maksatuksen loppuvuodelta työtulojen vuoksi.

Opintolainan hakijoita ja saajia oli vain kolmannes vastaajista ja vielä harvempi oli hakenut ja saanut koulumatkatukea. Koulumatkatuen osuuden vähäinen määrä ja toisaalta asumislisän suurempi määrä osoittaa, että opiskelijujen ajan halutaan asua opiskelupaikkakunnalla lähellä oppilaitosta. Opintolainan hakemista monet vastaajista pyrkivät välttelemään, koska etukäteen ei voi tietää saako lainan maksettua takaisin. Samankaltainen epävarma kuva nuorten tule-

vaisuudesta välittyä myös Olkinuoran (2009, 28) tutkimuksessa. Nuoret kokevat ympäröivän maailman ja jatkuvan muutoksen epävarmuutena.

Suuri osa vastaajista sai odottamansa kaltaisen opintotukipäätöksen, joten ennakko-odotukset etuuksien suhteen enimmäkseen täyttyivät. Ne vastaajista, jotka olivat selvittäneet opintoetuuksiaan etukäteen, saivat pääosin odotuksien mukaisen päätöksen. Yllätyksiä tuli kuitenkin joillekin opiskelijoista, jotka olivat odottaneet myönteistä etuuspäätöstä ja jääneet osittain myös väärään käsitykseen asioidessaan joko Kelalla henkilökohtaisesti tai olivat laskeneet tuen määrän virheellisesti laskurilla nettipalvelujen kautta. Monista vastauksista tuli ilmi kokemuksia myös opintotukiasian käsittelyn viivästymisestä Kelalla. Eräät opiskelijat totesivat seuraavasti:

”Kela vain lähetti kirjeen. Laitoin hakemuksen ja odottelin yli kuu-
kauden päätöstä, joka oli hylkypäätös.”

”Kyllähän sen melkein jo luuli tietävänsä hakiessaan minkälaisen
päätöksen saa. Laskin etukäteen laskurilla netissä, vaan pieleen
meni.”

”Kaipa ne tietää paljonko kukin saa. En ymmärrä näistä mitään...”

”Miten täysi-ikäisenä voi jonkun muun tulot vaikuttaa, ei tullu mie-
leenkään tuommonen...”

Vaikka osalle vastaajista oli kielteinen opintotukipäätös tullut yllätyksenä, niin toimeentulotuen mainitsi vastaajista vain yksi. Tämän aineiston yhteydessä ei tullut esille sitä, että toimeentulotukea käytettäisiin pätkittäin opintojen aikaisena rahoitusmuotona, kuten Koiviston (2007, 18 – 19, 22) tekemässä tutkimuksessa kävi ilmi. Tässä aineistossa sen sijaan mainittiin usein, että vanhemmat toimivat rahoittajina, jos oikeutta opintososiaaliin etuuksiin ei esimerkiksi iän tai vanhempien tulojen vuoksi vielä ole. Tässä mielessä tulos on samansuuntainen kuin Hämäläisen (2007, 99, 102) tulot, jonka mukaan suurin osa nuorista saa huomattavaa taloudellista tukea vanhemmiltaan.

Vastauksista tuli esille, että vanhempien tulojen vaikutus, ja iän vaikutus opinto-
tuen määrään olivat yllättäviä seikkoja. Osa vastaajista ei odottanut varsinaises-
ti mitään, vaan jäi odottamaan päätöstä. Opintotuella ei suurimmalle osalle vas-

taajista ollut juurikaan merkitystä, sillä he ilmoittivat elävänsä opiskelun aikana lähinnä palkkatuloilla. Vastauksissa tuli esille hyvin monenlaisia ennakkoodotusten kuvauksia, jotka osoittavat opiskelijoiden monen kirjavaa asennetta opintoetuksia ja niiden hakemista kohtaan. Samalla tavalla havainnoin opiskelijoiden täyttäessä kyselyä: Opintososiaaliset etuudet aiheena aiheuttavat selkeästi tunnekuohuja ja jokaisella opiskelijalla on jonkinlaista omakohtaista, usein negatiivista, kokemusta opintoetuksista. Vaikka opintososiaalisten etuuksien merkitystä vähätellään, pidetään kuitenkin osittain itsestään selvytenä ja subjektiivisena oikeutena, että tukea tulisi jokaisen saada.

Opinto-ohjaajan näkemyksen mukaan opintoetuksien merkitys eri koulutusaloilla ja eri linjoilla vaihtelee hyvin paljon. Osalle opintotuki on vain häviävän pieni osa opintojen rahoitusta, koska he työskentelevät koko ajan opintojen ohessa. Opiskelijaryhmän ikä vaikuttaa paljon. Jos ”alaikäisiä”, joilla ei ole opintotukioikeutta, on ryhmässä paljon, korostuu negatiivinen asennoituminen opintososiaaliin etuuksiin, Kelan palveluihin ja raha-asioiden kautta usein myös koko opiskeluun. Raha on tämänkin päivän nuorille tärkeä asia ja siten opintoetuksien merkitys korostuu. Opintotuki on osalle nuorista ensimmäisen kerran elämässä nuoren omaa rahaa, joka maksetaan omalle tilille. Toisaalta vanhempien rahoitusvastuu on toisen asteen opinnoissa opinto-ohjaajan mukaan merkittävä asia myös opintojen loppuun saattamisessa opintoetuksien lisäksi.

5.3 Työskentely opintojen aikana

Opiskelijaryhmän vastanneista muutamaa opiskelijaa vaille kaikki käyvät työssä opiskelun ohella. Tämän kyselyn tulokset myötäilevät työ- ja elinkeinoministeriön (2012) tutkimuksen loppupäätelmää, jonka mukaan yhä enenevä määrä opiskelijoista käy työssä opiskelun ohessa. Tässä opiskelijaryhmässä noin puolet työssä käyvistä opiskelijoista tekee osa-aikatyötä vakinaisen työsuhteen turvin iltaisin ja viikonloppuisin. Puolella työssäkäyvistä on satunnainen työsuhde. Kaikki työssäkäyvät vastaajat ilmoittavat, että työssäkäynnistä tulee olemaan hyötyä oman alan työn löytymisessä opintojen jälkeen. Samaan tulokseen on päässyt myös työ- ja elinkeinoministeriö (2012) laajassa tutkimuksessaan, jossa todetaan, että kahden viimeisen opiskeluvuoden työsuhteet edistävät työn

saantia heti opintojen jälkeen. Kyselyyn osallistuneet opiskelijat kuvaavat työsäkäyntiään seuraavasti:

”Vaikuttaa. Saa rahaa elämiseen ja samalla on hyötyä tulevaisuudessa.”

”Joskus väsyttää, mutta tämä on ohimenevä vaihe elämässä.”

”Asiakaspalvelutyöstä saatu työkokemus on se mistä on hyötyä minulle...”

”Ensin tein kassatöitä, mutta nyt myöhemmin oon omalla alalla, teen opiskelijahinnoilla.”

”Opiskelujen tässä vaiheessa sain helposti oman alan töitä.”

”Oman alan töitä on tarjolla, tai jotain muuta, jos ei nirsoile.”

Kyselyyn osallistuneet opiskelevat alalla, jossa on mahdollisuus tehdä työtä jo opintojen varhaisessa vaiheessa. Samalla opintoihin liittyvät harjoittelut tulee tehdyksi oikeassa työympäristössä ja lisäksi saa palkkaa. Oman alan työpaikka on kyselyyn vastanneista noin puolella. Opinto-ohjaajan mukaan eri aloilla on hyvin erilaiset mahdollisuudet tehdä oman alan työtä opintojen aikana. Työturvallisuuslainsäädäntö asettaa tähän joillakin aloilla selkeitä rajoituksia. Toisaalta on niitä aloja, joissa oman alan työtä voi tehdä lähes opintojen alkuvaiheesta saakka. Oman alan työhön kiinni pääseminen motivoi selkeästi opiskelijoita ja työssä käyvissä opiskelijoissa ei keskeyttäneitä juurikaan ole. Opinto-ohjaajan mukaan opintojen keskeyttämisen syy on useimmiten väärät odotukset opiskeltavasta alasta, tietämättömyys alasta tai mielenterveyden ongelmat. Samaan tulokseen on päätenyt Marjamaa (2008, 18, 20 - 28), jonka mukaan suurin opiskelujen keskeyttämisen syy on epäonnistunut koulutusvalinta.

Paldaniuksen ja Rasmussenin (2008, 56 -57) tutkimuksen mukaan lähes puolet opiskelijoista käy työssä opintojen ohessa, koska halutaan parantaa omaa taloudellista tilannetta. Opintolainan sijaan halutaan käydä työssä, vaikka työssäkäynnin koetaan hankaloittavan opiskelua. Tämän tutkimuksen opiskelijaryhmässä lähes kaikki ilmoittivat käyvänsä työssä opintojen ohessa. Vastauksista saatujen tietojen mukaan ja havainnoidessani opiskeluryhmää jäi vaikutelma, että työhön pyritään hyvin aktiivisesti. Työssäkäynnin nähdään edistävän huo-

mattavasti työnsaantia opintojen jälkeen. Se ikään kuin kuuluu opiskeltavan alan ilmapiiriin. Eräät vastaajista totesivat seuraavasti:

”Ihan varmasti on hyötyä, kun olen tehnyt paljon erilaisia töitä. On suosittelijoita ja työtodistus. Ja vaikuttaa se tietysti työnsaantiin.”

”Tarvitsen rahaa elämiseen. Opintotuki on iha liian pieni ja seki saatetaan periä pois jos tienaa liikaa...”

Työssäkäynnin moni vastaajista kertoo olevan elin ehto, koska opintoetuksien määrät ovat niin pienet. Suurin osa välttelee opintolainan nostamista ja käy mieluummin työssä opintojen ohessa. Toisaalta työssäkäynnin nähtiin myös vaikuttavan opiskeluihin ja niiden etenemiseen, lähinnä kuitenkin positiivisesti. Osa vastaajista piti työssäkäyntiä hyvänä, innostavana vaihteluna. Muutama vastaajista koki, että työssäkäynti näkyy yleisenä väsymyksenä opiskelupäivinä. Samaa tulokseen on tullut myös Olkinuora (2009, 3 ja 28) tutkimuksessaan, jossa on todettu opiskelijoiden työssäkäynnin antavan käytännönläheistä vaihtelua, mutta työssäkäynti voi Olkinuoran mukaan viivästyttää ammattiin valmistumista. Lehtinen (2012, 25 – 26) on päätenyt samankaltaiseen tulokseen Olkinuoran kanssa. Liian pieni opintotuki on ajanut opiskelijat työhön ja työssäkäynnin ja opiskelun aikataulujen yhteensovittaminen on ollut monelle liian vaikeaa, joten opinnot on lopetettu.

Tässä kyselyssä kukaan vastaajista ei sen sijaan tuonut esille sitä, että työssäkäynti vaikuttaisi opintojen etenemiseen negatiivisesti tai, että opinnot olisivat vaarassa keskeytyä. Vastauksista tuli esille, että opiskelijalle työssäkäynti on aivan normaalia arkea ja opiskelujen aikaiseen elämään liittyy työ yhtenä elämän osa-alueena. Tulos on hyvin samankaltainen kuin Hämäläisen ym. (2007, 99) tutkimuksessa, jonka mukaan opiskelijat ajattelevat, että opintojen aikana koettava huonompi rahatilanne ja työssäkäynti ovat opiskeluun kuuluva ohime-nevä tila. Eräs opiskelija kiteytti asian seuraavilla sanoilla:

”Positiivisesti vaikuttaa, ei jaksais vaan opiskella. Pian ei tarvii muuta kun käydä töissä. Sitten helpottaa”

5.4 Opiskelijoiden kehitysehdotuksia

Opiskelijoilla oli paljon kehitysehdotuksia koskien opintoetuksia. Suurin osa vastaajista näki parannettavaa opintoetuksista tiedottamisessa ja opintoetuksien lainsäädännön kehittämisessä. Opiskelijoista suurin osa katsoi, että Kelalla on päävastuu opintoetuksista tiedottamisesta. Toisaalta haluttiin, että yhteistyö Kelan ja oppilaitosten välillä olisi näkyvämpää ja helpottaisi näin varsinkin aloitettavia opiskelijoita. Samaa toivomusta esitti myös oppilaitoksen opinto-ohjaaja, jonka mukaan aloittavat opiskelijat tarvitsevat ohjausta ja tukea opintojen aloittamisessa. Oppilaitoksen käytäntöihin tutustuttaminen vie opinto-ohjaajien aikaa, eikä opintoetuksien hakemisen ohjaamiseen ole resursseja. Opiskelijat toivat vastauksissaan asian esille seuraavasti:

”Jo yläasteella pitäisi jonkun Kelalta käydä kertomassa erilaisista tuista...”

”Selkokielellä ohjausta...”

”Informaatiota enemmän, tietoiskuja”

”...ei ole oppilaitosten asia, koulu kouluttaa, Kela hoitaa etuudet.”

Monissa opiskelijoiden vastauksissa tuli esille tiedottaminen jo ennen yhteishakuvaihetta. Informaatiota eri etuuksista toivottiin jo yläasteelle ja opintojen aloitusvaiheeseen. Opintojen alkuvaiheeseen toivottiin luentoja opintoetuksista ja oppilaitoksiin henkilöitä, jotka ovat perehtyneet opintoetuksiin. Ammatillisiin oppilaitoksiin halutaan opintotukiasioihin perehtynyt henkilö, jonka luo voisi mennä ajan varaamalla, kuten opinto-ohjaajan tai kuraattorin luo. Myös net-tisivujen palvelujen käyttämiseen ja tiedonhankintaan haluttiin opastusta asiantuntijalta. Opiskelijalta tuli ehdotus, että oppilaitokset voisivat ennen yhteishakua yhdistää oppilaitoksen ja linjan markkinoinnin ja opintoetuksien tiedottamisen. Kehitysehdotuksina tuli myös esitys koulun ja Kelan paremmasta ja tiiviimmästä yhteistyöstä. Toisaalta Kelan ja oppilaitoksen odotettiin myös kertovan jatkokoulutusmahdollisuuksista, niihin liittyvistä etuuksista ja mahdollisista uudelleen-koulutus mahdollisuuksista.

Lainsäädäntöä toivottiin uudistettavan pikaisesti seuraavanlaisin kommentein:

”Vanhemmat ei rahoita täysi-ikäisten opintoja ja kaikkia näitä kuluja, joita opiskeluun liittyy..”

”Ei oo nykyaikaan soveltuva tämä opintotukijärjestelmä.”

Opintotuen lainsäädännössä nähtiin selkeä epäkohta. Opintotukioikeutta ei ole ennen, kuin on täyttänyt 17 -vuotta ja sen jälkeenkin vanhempien tulot vaikuttavat opintotuen määrään. Opiskelijoiden vastauksissa tuli esille myös sosiaalisten etuuksien kannustuksen puute. Opintotukea toivottiin maksettavan kaikille opiskelijoille. Tuen määrään ei pitäisi vaikuttaa sen enempää vanhempien kuin omatkaan tulot. Ne, jotka opiskelun lisäksi käyvät työssä, myös kuluttavat enemmän ja pitävät tätä kautta yhteiskuntaa pystyssä, samoin kuin maksamalla enemmän veroja. Toisaalta jos ei jossain opiskelujen vaiheessa jaksaisi hankkia lisärahaa työssä käymällä, saisi varmasti ainakin kohtuulliset opintososiaaliset etuudet.

6 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA

Kehittämishankkeeni prosessi on ollut monisäikeinen, sillä sekä alkuperäinen suunnitelma, että näkökulma vaihtuivat matkan varrella. Aihe sinänsä on pysynyt samana, sillä alusta alkaen minua kiinnosti ajatus opintososiaalisista etuuksista, niiden merkityksestä ja niihin liittyvästä asiakkuudesta. Aluksi ajattelin selvittää asiaa hallinnollisesta näkökulmasta, mutta varsin pian oivalsin, että asia tulee selvittää etuuksien hakijoilta, siis opiskelijoilta. Haastatteluina suunniteltu aineistonkeruu vaihtui matkan varrella kyselyksi. Kysymyslomakkeen esitteen totesin erittäin hyväksi asiaksi, vaikka se vei aikaa. Samalla kysymykset hioutuivat ja muuttivat vielä muotoaan. Kyselylomake osoittautui toimivaksi ennen kaikkea siitä syystä, että naispuolisista opiskelijoista koostuva ryhmä kirjoitti oma-aloitteisesti laajoja vastauksia. Ainoa kysymyslomakkeeseen liittyvä harmittava asia on, että toimeentulotukiasiakkuuteen liittyvä kysymys jäi opiskelijoilta kysymättä.

Tutustuessani opiskelijan arkipäivään aiheesta tehtyjen tutkimusten valossa, minulle jäi ennakkokäsitys, jonka mukaan tämän päivän opiskelijat ovat rahatilanteensa ja opintojen edistymisen kanssa jonkinlaisessa jatkuvassa ahdingossa. Kehityshankkeeni edistyessä tulin kuitenkin toisen tyyppiseen päätelmään tämän opiskelijaryhmän osalta. Kyselyyn osallistuneiden vastauksista tuli kuva hyvin aktiivisesta, työelämään pyrkivästä opiskelijaryhmästä. He olivat ottaneet selvää opintososiaalisista etuuksista ja olivat pääosin selvillä jo etukäteen siitä, millainen päätös olisi tulossa. Joukossa oli tosin niitäkin, jotka olivat saaneet yllätyksekseen kielteisen päätöksen ja toivat vastauksissaan esille, että heille oli jäänyt Kelalla asioidessa oletus tulevasta myönteisestä päätöksestä. Opintososiaalisista etuuksista opiskelijat arvioivat olevan tarjolla hyvin paljon tietoa etenkin Kelan nettisivujen kautta. Itselle tärkeän tiedon löytäminen koettiin kuitenkin osittain hyvin haasteelliseksi. Oppilaitosten ja Kelan näkyvämpää yhteistyötä kaivattiin tiedottamisessa ainakin opiskelujen alkuvaiheessa.

Opiskelijaryhmästä lähes kaikki kävivät työssä opiskelujen ohessa. Päällimmäisenä opiskelijoiden vastauksista tuli esille, että työssäkäynti tulee edistämään

työllistymistä opintojen jälkeen. Suuri osa vastaajista teki jo työtä opiskelemaansa alalla, mikä antoi minulle vaikutelman siitä, että moni oli löytänyt oman alansa. Motivaatiota riitti sekä työssä käyntiin, että opiskeluun, eikä opintojen keskeyttämisen harkinta tullut esille kenenkään vastauksissa. Työn tekemistä opiskelijan ohessa pidetään tänä päivänä aivan tavallisen asiana ja sen kerrotaan tuovan arkipäivään vaihtelua. Lähes kaikki työssä käyvät toivat esille myös sen, että palkkatuloja tarvitaan elämiseen, sillä opintoetuudet ovat pienet tai niihin ei ole oikeutta joko nuoren iän ja / tai vanhempien tulojen vuoksi. Ikärajoitukset ja vanhempien tulojen vaikutus opintotuessa ovat niitä opintotukilain kohtia, jotka näkyvät käytännössä ennen kaikkea toisen asteen nuorten opiskelijoiden kohdalla. Kaiken kaikkiaan kyselyyn osallistuneesta ryhmästä jäi kokonaiskuva, jonka mukaan työssä käynti on heille merkityksellisempää, kuin opintoetuuksien saaminen, vaikka suurelle osalle jokin opintotuen osa olikin myönnetty. Opintotukilakiin opiskelijat toivoivat uudistuksia ennen kaikkea 16 – 20 -vuotiaiden osalle. Tukien toivotaan kehittyvän myös euromääriltään ja opiskelijoiden toiveissa on suuret etuusmäärien korotukset tulevaisuudessa.

Opiskelijoiden ja opinto-ohjaajan toiveet olivat yhteneväiset sen suhteen, että erityisesti aloittaville opiskelijoille toivottiin näkyvämpää opintososiaalisista etuuksista tiedottamista. Oppilaitosten ja Kelan yhteistyötä tiedottamisesta kaivattiin jo yläasteelle opintoihin hakuvaiheessa. Oppilaitokset voisivat markkinoida koulutusalojaan ja Kela tiedottaisi opintoetuuksista. Lisäksi oppilaitoksiin toivottiin opintososiaalista asiantuntijan antamaa neuvontaa. Tiedotuksen suhteen opiskelijat odottavat Kelan olevan paljon nykyistä näkyvämpi ja aktiivisempi toimija. Kelan asiantuntijan odotetaan jalkautuvan oppilaitoksiin jakamaan tietoa. Oppilaitoksen edunkin katsottiin olevan se, että opintojen alussa opinto-ohjaaja voisi keskittyä ohjaamaan opintojen alkua, ja Kela hoitaisi opintososiaalisten etuuksien tiedottamiseen liittyvät asiat. Kyselyn tulosten valossa on mielestäni erityisen merkittävää se, että opiskelijat kaipaavat tiedotustilaisuuteen ihmistä, joka tiedottaisi asioista. Nettitiedon lisäksi kaivataan vuorovaikutusmahdollisuuden perustuvaa tiedottamista.

LÄHTEET

Ammatillinen koulutus ja sen kehittäminen. Opetus- ja kulttuuriministeriö. Luettu 21.9.2012. <http://www.minedu.fi>.

Asumislisä. Luettu 3.10.2012. www.kela.fi.

Hallintolain soveltaminen etuusasioissa. 20.6.2011. Kansaneläkelaitos. Toimeenpano-ohjeet. Luettu 13.8.2012. <http://www.kela.fi>

Hallitusohjelman koulutuspoliittiset linjaukset ja toimeenpanosuunnitelma. Opetus- ja kulttuuriministeriö. Luettu 21.9.2012. <http://www.minedu.fi>.

Hellsten, K. 2004. Mitä mieltä kansalaiset ja yhteistyökumppanit ovat Kelasta. Kela. Sosiaali- ja terveysturvan selosteita 2004:32. Helsinki.

Hirsijärvi, S., Remes, P. & Sajavaara., P. 2002. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Tammi.

Jaakonsaari, T. 2009. Hyvä hallinto ammattikorkeakoulun opintotukilautakuntatyössä. Liiketalouden koulutusohjelma. Oikeudellisen asiantuntijuuden koulutusohjelma. Pirkanmaan ammattikorkeakoulu. Opinnäytetyö.

Hämäläinen, U., Juutilainen, V-P. & Hellsten, K. 2007. Lukiolaisten ja ammatillista perustutkintoa suorittavien elämäntilanne ja toimeentulo. Sosiaali- ja terveysturvan tutkimuksia/87. Luettu 10.9.2012. <https://helda.helsinki.fi>

Koivisto, T. 2007. Minimituloilla marginaalissa. Selvitys nuorten aikuisten toimeentuloturvarapen syistä ja aktivoinnista Hollolassa vuonna 2005. Sosiaalialan koulutusohjelma. Lahden ammattikorkeakoulu. Opinnäytetyö.

Koulumatkatuki. Luettu 5.10.2012. www.kela.fi

Koulutuspolitiikka. Opetus- ja kulttuuriministeriö. Luettu 21.9.2012. <http://www.minedu.fi>.

Lahtinen, I. 2010. Opintotuen historia, nykypäivä ja tulevaisuus. Luettu 1.9.2012. <http://www.kela.fi>.

Laki ammatillisesta koulutuksesta (630/1998). Luettu 21.9.2012. <http://www.minedu.fi>.

Laki toimeentulotuesta 30.12.1997/1412. Luettu 22.10.2012. <http://www.finlex.fi/>

Lehtinen, K. 2012. Miksei heistä tullut röntgenhoitajia? Röntgenhoitajakoulutuksen keskeyttämisen syyt Tampereen ammattikorkeakoulussa. Radiografian ja sädehoidon koulutusohjelma. Tampereen ammattikorkeakoulu. Opinnäytetyö.

Marjamaa, A. 2088. Keskeyttäjän kuva. Selvitys opiskelun keskeyttämisestä Mikkelin ammattiopistossa. Ammatillinen opettajakorkeakoulu. Jyväskylän ammattikorkeakoulu. Kehittämishankeraportti.

Mäenpää, O. 2008. Hallintolaki ja hyvän hallinnon takeet. 3. painos. Helsinki: Edita.

Olkinuora, S. 2009. Nuorten viesti koulutuksen ja työelämän tulevaisuudesta. Liiketalous. Jyväskylän ammattikorkeakoulu. Opinnäytetyö.

Opintoraha. Luettu 4.10.2012. www.kela.fi.

Opintotuki. Luettu 3.10.2012. www.kela.fi.

Opintotukiasetus 8.4.1994/260. Luettu 21.9.2012. <http://www.finlex.fi>.

Opintotukijärjestelmä. Opetus- ja kulttuuriministeriö. Luettu 21.9.2012. <http://www.minedu.fi>.

Opintotukilaki 21.1.1994/65. Luettu 21.9.2012. <http://www.finlex.fi>.

Opiskelijan tuet. Luettu 3.10.2012. www.kela.fi.

Opiskeluaikainen työssäkäynti ja sen vaikutukset. 2012. työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja. Työ ja yrittäjyys. 2012:26.

Paldanius, T. & Rasmussen, S. 2008. Lapin ammattikorkeakouluopiskelijoiden toimeentulo. Opiskelun ja työnteon yhteensovittaminen. Sosiaalialan koulutusohjelma. Kemi-Tornion ammattikorkeakoulu. Opinnäytetyö.

Peuhkuri, T. 2005. Tapaustutkimuksen valinnat. Teoksessa Räsänen, P., Anttila, A-H. & Melin, H. (toim.) Tutkimusmenetelmien pyörteissä: Sosiaalitutkimuksen lähtökohdat ja valinnat. Helsinki: PS -kustannus, 291 – 308.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2002. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Jyväskylä: Tammi.

LIITTEET

LIITE 1 (1/2)

14.9.2012

Hyvä opiskelija,

Opiskelen ammatillisen opettajan pedagogisia opintoja ja teen kehittämishanketta, jonka tavoitteena on kartoittaa opiskelijoiden opintososiaalisten etuuksien merkitystä opintojen aikana.

Toivon, että vastaat kaikkiin kyselyn kysymyksiin. Kyselyyn osallistujien henkilöllisyys ei tule esille kehittämishankkeen lopullisessa versiossa.

Sirpa Pirinen, puh. 0500 684177, email: sirpir@luukku.com

KYSELY: Vastaa merkitsemällä rasti:

1. Vastaajan sukupuoli: mies ___ nainen___
2. Koulutus: ___ peruskoulu , ___lukio
 ___ ammatillinen koulutus
 ___ muu koulutus , mikä? _____
3. Ikä: ___ 16 – 18 vuotta ___ 19 – 25 vuotta
 ___ 26 – 30 vuotta ___ yli 30 vuotta

Vastaa seuraaviin kysymyksiin kirjallisesti:

4. Asuminen opintojen aikana?

5. Millaista tietoa, ja mistä olet saanut opintososiaalisista etuuksista (opintotuki, asumistuki, opintolaina, koulumatkatuki)?

6. Mitä opintososiaalisia etuuksia olet saanut/hakenut ja mistä?
 Jos et ole saanut etuuksia, miksi et ole saanut hakemaasi etuutta?

7. Kerro, millä tavoin ennakko-odotuksesi opintososiaalisia etuuksia hakiessasi toteutuivat?

8. Kerro millaisissa työsuhteissa olet /olet ollut opiskelujen aikana?

9. Jos olet käynyt työssä / käyt työssä opiskelujen aikana
a) Arvioi, millä tavoin työssä käynti on vaikuttanut opiskeluun?

b) Arvioi, millä tavoin työssä käynti vaikuttaa opintojen jälkeen työllistymiseesi?_____

10. Miten oppilaitos voisi mielestäsi kehittää opintososiaalisista etuuksista tiedottamista?

11. Kehittämisehdotuksia: Mitä ajatuksia Sinulla on? Miten kehittäisit etuuksista tiedottamista, niiden hakemista, hakemuksen käsittelyä ja päätöksen tekoa?

.

Kiitos vastauksista!

KYSELY OPINTO-OHJAAJALLE

Hei!

Teen opettajan pedagogisiin opintoihin liittyen lopputyötä aiheesta "OPINTOSOSIAALISET ETUUDET JA NIIDEN MERKITYS AMMATILLISTEN OPINTOJEN AIKANA".

Olen tehnyt yhdelle opiskelijaryhmälle kyselyn alkusyksystä ja nyt haluaisin vielä oppilaitoksen opinto-ohjaajan näkökulman asiaan asiantuntija roolista käsin.

- Miten opintoetuuksien hakeminen/päätösten odottaminen/epäselvyydet hakemisessa näkyvät opiskelijoiden arjessa ja opinto-ohjaajan työssä?
- Miten työssäkäynti opiskelun aikana vaikuttaa opintojen etenemiseen tai opiskelijoiden jaksamiseen?
- Miten työssäkäynti ja/tai opintososiaalisten etuuksien viivästyminen/hylky ovat suhteessa opiskelujen keskeyttämiseen?
- Miten paljon on opintonsa keskeyttäneitä? Korostuuko keskeyttäminen joillakin aloilla?